

Spis rzeczy

Wykaz skrótów	5
Wstęp	
Stosunek do wolnomularstwa • Antymasoni, masoni, racjonaści • Nauka historyczna wobec wolnomularstwa • Przedmiot badań • Stan badań • Źródła • Metoda i wątki • Konstrukcja książki • Nadzieje i rozczarowania	7
Rozdział I. Nad Tamizą i Sekwaną	
Loża • Atrakcyjność łóż • Koniec gotyku — nowe czasy • „Operatywni” i „spekulatywni” • Nowe treści w dawnych formach • Loża klubem • Reorganizacja i polityka • Konstytucja Andersona • Przyrodzona równość ludzi • Kariera w Anglii i za granicą • Ofensywa we Francji • Mutacja jakobicko-francuska • Adaptacja kontynentalna • Wygląd pomieszczenia lożowego • Freemasonry — Francmaçonnerie • Bulla Klemensa XII • O miejsce dla dam	27
Rozdział II. W Warszawie czasów saskich (1721—1763)	
„Bractwo Czerwone” • Adepti • Loża „Trzech Braci” • Polskie reperkusje bulli • Awanturnik, młodzi arystokraci • „Trzej Bracia” odradzają się • Obcokrajowcy i miejscowa elita • Andrzej Mokronowski i Jean Luc de Toux • „Compagnie de Mops” • Znów bulla • Elżbieta Drużbacka o wolnomularzach • Raz jeszcze „Trzej Bracia” • Członkowie i pieczęć loży • Koneksje i opinie • Loża stołeczna — krajową	67
Rozdział III. „Sekta farmazonii warszawskiej” 1764—1780)	
Za króla Stasia • Stolica rośnie • Alojzy Brühl i August Moszyński • Nowi adepci stołeczni • Narodziny „Cnotliwego Sarmaty” • Loża kobieca • Bar rzuca swój cień • Awans na Wielką Lożę • Elita wolnomularska • Międzynarodowe zabiegi o Warszawę • Wielki obchód 24 czerwca 1770 • Rosnące trudności • Diecezja Polska	

Ścisłej Obserwy • „Karol pod Trzema Hełmami” i Prefektura • „Salsinatus” • Kontrofensywa: Zakon Przyjaciół Sprawdzonych • Konkurencyjne wolnomularstwo • Placówka pod opieką Paryża • Ludzie „Parfait Silence” • Łoża „Katarzyny pod Gwiazdą Północną” • Manewry krajowe i zagraniczne • Wojewodziec Poniński • Przegrupowania • Ignacy Potocki ożywia ruch • Papiery londyńsko-berlińskie i intrygi miejscowe • Adepti i narybek • Różokrzyżowcy • Balsamo vel Cagliostro • Wielki kopt zdemaskowany • Kto garnie się do wolnomularstwa? • Adepti łoży w życiu publicznym • Wojskowi i dyplomaci • Postawy i zasady • Funkcja społeczna łoży • Kultura i polityka • Adepti łożowi w aparacie państwa • Udział w reorganizacji szkolnictwa • Konfrontacja publicystyczna

101

Rozdział IV. „Rzućmy młotki spokojne wielkiego warsztatu” (1780—1795)

Warszawa Oświecenia • Schylek Ścisłej Obserwy • W szeregach obrządku angielskiego • Wielki mistrz i jego ekipa • Kapituły • Członkowie „Świątyni Izys” • W „Bouclier du Nord” • Adepti „Göttin von Eleusis” • Wielkie damy w fartuszkach wolnomularskich • O samodzielną obediencję • Tarcia, frondy i konsolidacja • „Ustawa” Wielkiego Wschodu • Ekipa kierownicza • „Parfait Silence” — schylek i samolikwidacja • Pomieszczenia Wielkiego Wschodu • Finanse, lokale • Awangardowe postawy „Bouclier du Nord” • Umiarkowanie „Izys” • Zwrot ku rzeczywistości krajowej • Biblioteka, działalność charytatywna • Magnateria, urzędnicy, artyści, medycy • W życiu publicznym • Różokrzyżowcy i iluminaci • Pomysły konspiracji politycznej • W obliczu ożywienia politycznego • Udział w Sejmie Czteroletnim • W obozie reform ustrojowych • Radykalne skrzydło • Kto za czym się opowiada? • Słabnie tętno życia łożowego • W konspiracji przedpowstaniowej • Po zwycięstwie insurekcji w stolicy • Opinia publiczna • Publicystyka antywolnomularska • Mason = libertyn

181

Rozdział V. Epizod prusko-polski

Degradacja byłej stolicy • Konspiracja niepodległościowa • Łoże prusko-niemieckie na ziemiach polskich • Lo-

za „zum goldenen Leuchter” • Polska aktywność lożowa • Edykt Fryderyka Wilhelma III • Członkowie „zum goldenen Leuchter” • Rozwój łóż prusko-niemieckich • Zbliżenie polsko-niemieckie • Pierwsi Polacy w „zum goldenen Leuchter” • O polską placówkę • „Świątynia Mądrości” podległa Berlinowi • Polskie afiliacje i inicjacje • „Obywatele prywatni” • Adeptci-Niemcy, ich postawy • W życiu publicznym • Walka z wolnomularstwem • Koniec panowania pruskiego 255

Rozdział VI. „Był swój odzyskał Sarmata i znów ma ojczystą kielnię” (1807—1813)

W wolnym od Prusaków mieście • Życie wolnomularskie • Francuska ekspansja lożowa • „Bracia Polacy Zjednoczeni” • Perspektywa własnej obediencji • Rozbieżne orientacje • Przegrupowanie organizacyjne • Dogorywające placówki prusko-niemieckie • Odrodzenie obediencji • Nowe i wskrzeszone loże • Przywódcy Wielkiego Wschodu • „Siostry swobody” • Zjednoczenie kapituł • Klientela • Skąd wywodzą się adepci? • U „Braci Polaków” i w „Izys” • Francuzi i kult Napoleona • Postawy ideowe • Pierwsi starozakonni • Pałac Mniszchów • Życie wolnomularskie • Kontakty międzynarodowe. W aparacie Księstwa i w jego wojsku. Oblicze polityczne placówek • Antynapoleońska penetracja loży „Izys” • W życiu umysłowym i kulturalnym • Loże a Kościół • Pod znakiem wojny • Konsekwencje kampanii wojennej 295

Rozdział VII. „Raecepto Caesare felices” (1813—1821)

W okupowanej stolicy Księstwa • Spór wokół wznowienia działalności • Tymczasowy Wielki Wschód • Rosyjskie inicjacje • Ku normalizacji stosunków • Liberalny cesarz • Współpraca z nową władzą • Rozwój organizacyjny • Wyższe stopnie wtajemniczenia • Loże na prowincji • Bez kobiet • Kim są teraz neofici? • Urbanizacja i przemiany kapitalistyczne • Stan a zawód • Ziemianie i urzędnicy • Starozakonni i protestanci • Adeptci i goście spoza Królestwa • U „Braci Polaków” i w „Izys” • „Bouclier du Nord” • Placówki „burżuazyjne” • Najmłodsze loże • Nacisk rzeczywistości polityczno-społecznej • Zadania i cele • Wiara w Boga • Kult

Aleksandra I • Linie podziałów ideowych • Skrzydło zachowawcze • Centrum wolnomularskie • Lewica lożowa • Liberalizm • Kapitały wolnomularskie • Sprawy lokalowe • Działalność charytatywna • O unormowanie sytuacji prawnej • Obrządek Szkocki Dawny i Uznany • „Szkoci” penetrują obediencję • Opór Najwyższej Kapituły • Towarzystwo Templariuszy • W rządzie, wojsku i administracji • W obozie liberalnym • Czołpismienictwo i uniwersytet • Towarzystwa naukowe, życie teatralne • Organizacje parawolnomularskie • Wolnomularstwo Narodowe • W opinii publicznej • Publicystyka antymasońska • Wolnomularze bronią się • Spór wokół struktury organizacyjnej • Chmury na horyzoncie • „Ustawa Związkowa” i „Ustawa Konstytucyjna” • Narzucona „Ustawa” • Rozłam w obediencji • obrońcy nowej konstytucji • Kontrakcja przeciwników • Manipulacje Nikołaja Nowosilcowa • Aktywizacja opozycji • Poszukiwanie kompromisu • Ingerencja Nowosilcowa • Rządowe zawieszenie łóż • Zakaz (kasata) wolnomularstwa w Królestwie	357
---	-----

Rozdział VIII. „Za młot, za kielnię, wyszukajmy zbrojów!”

Próby ratowania majątku • Rządowa akcja likwidacyjna • Komisja Centralna • Losy funduszy, budynków i utensyliów obrzędowych • Chmury coraz czarniejsze • Ujawnienie Towarzystwa Templariuszy i „Szkotów” • Śledztwo • Wolnomularstwo a Towarzystwo Patriotyczne • Powstanie listopadowe • Nowe spotkanie z wolnomularstwem • Losy archiwów obediencji	483
---	-----

Rzut oka wstecz

Na kontynencie i w Rzeczypospolitej szlacheckiej • Społeczne funkcjonowanie łóż • Funkcja kulturowa i społecznie integrująca w XVIII w. • Pepiniera inteligencji • Postawa za Księstwa i Królestwa • Zróźnicowanie i polaryzacja postaw	509
---	-----

Aneksy

Aneks I. Tableau des f. f. de La Loge de L'Étoile du Nord	525
Aneks II. Spis członków loży „Le Parfait Silence” w latach 1776—1783.	526

Aneks III. Alfabetyczny spis członków loży „Göttin von Eleusis” z 14 IX 1787	541
Aneks IV. Spis członków loży „Bouclier du Nord” w latach 1815—1819	548
Aneks V. Spis członków loży „Halle der Beständigkeit” w 1820	561
Aneks VI. Spis członków loży „Jedność Słowiańska” w 1820	578

Indeksy

Indeks nazwisk	587
Indeks nazw geograficznych	625
Indeks warszawskich władz, urzędów, instytucji, organizacji społecznych, czasopism oraz danych topograficznych	636
Indeks wolnomularskich struktur i komórek organizacyjnych	651
Spis ilustracji	663